

UDC 930.85 (4—12)

YU ISSN 0350—7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y.

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XXII

Rédacteur

NIKOLA TASIC

Membre correspondant de l'Académie Serbe des Sciences et des Arts
Directeur de l'Institut des Etudes balkaniques

Secrétaire

ALEKSANDAR PALAVESTRA

Chercheur-assistant de l'Institut
des Etudes balkaniques

Membres de la Rédaction

De Yougoslavie: MILUTIN GARASANIN, ALOJZ BENAC,
RADOVAN SAMARDZIC, MILKA IVIC, CEDOMIR POPOV,
DRAGOSLAV ANTONIJEVIC, VESELIN ĐURETIC,
MIODRAG STOJANOVIC

De l'étranger: ANTHONY EMIL TACHIAOS (Thessalonique),
DIMITRIJE ĐORĐEVIC (Santa Barbara — Californie),
ALEKSANDAR FOL (Sofia), NIKOLAJ TOLSTOJ (Moscou)

BELGRADE

1991

Zdenko Levental, *BRITANSKI PUTNICI U NASIM KRAJEVIMA OD SREDINE XV DO POČETKA XIX VEKA*, Gornji Milanovac 1989, 331+(1) стр.

За историју земље којој бурна прошлост није дозвољала да има обиље историјске грађе путописи представљају посебну вредност. Објављивањем путописи постају доступни свим стручњацима који се баве истраживањем прошлости али, с обзиром да се ради о веома занимљивом штиву, и најширој читалачкој публици. Једну тако интересантну и значајну књигу путописа је припремио Зденко Левентал. Он је, током дугогодишњег рада, прикупио путописе енглеских ходочасника, архитеката, правника, лекара и политичара, њихових слугу или пратилаца који су путовали кроз југословенске земље од средине XV (1458) до почетка XIX века (1834—36). З. Левентал је одвојено за објављивање само оне делове путописа који говоре о југословенским земљама.

С обзиром да се ради о веома дугом периоду из кога потичу рукописи те да би број разнородних стручњака који ће их прочувати могао бити приличан корисно је навести који путописци су заступљени у овој „збирци сведочанстава“ и којим путевима и када су путовали.

Вилијем Веј (William Wey) 1458: (Пореч) — Дубровник; 1462: Пореч — Ровињ — Задар — Сушац — Корчула — Дубровник.

Гилфордс путописац (Richard Gylforde) 1506: Пореч — (Пула) — Задар — Вис — (Хвар) — Дубровник — (Бува).

Ричард Торкингтон (Richard Torkington) 1517: Ровињ — (Пула) — Задар — Дубровник — Бува).

Џон Лок (John Locke) 1553: Ровињ — (Јабуча — Св. Андреја — Хвар) — Вис — (Сушац — Ластово — Млет — Дубровник — Шипан — Лопуд — Херцег Нови — Бар), 1553: (Бар — Дубровник — Млет — Корчула — Хвар) — Ровињ — Пореч.

Хенри Остел (Henry Austell), 1585: Новиград — Пореч (Ровињ — Пула) — Задар — Шибеник — (Хвар — Корчула) — Дубров-

ник — Церница — Фоча — Пљевља — Нови Пазар — (Ниш).

Фокс (Fox), 1589: Ровињ — Св. Јероним — Задар — Корчула — Дубровник — Фоча — (Нови Пазар — Ниш — Пирот).

Фајнс Морисон (Fynes Moryson), 1595: (Корчула — Котор — Дубровник); 1597: Дубровник — (Ластово — Вис — Задар — Пула) — Ровињ.

Томас Главер (Thomas Glover), 1596: Ниш — Београд — Сланкамен.

Вилем Литго, (William Lithgow), 1609: Пореч — (Бриони — Пула — Црес) — Задар — (Брач) — Хвар — Вис — (Корчула — Пељешац — Шчедро — Шушац) — Дубровник (Херцег Нови).

Џорџ Сендис (George Sendys), 1610: Ровињ.

Петер Манди (Peter Mundy), 1620: Цариград — Пирот — Бела Паланка — Ниш — Ражањ — (Параћин) — Јагодина — Баточина — Смедеревска Паланка — Коларе — Гроцка — Београд — Ваљево — Сарајево — Пазарић — Коњиц — Сплит — (Задар) — Осор — Ровињ.

Хенри Блант (Henry Blount), 1634: Ровињ — Задар — Сплит — Сарајево — Ваљево — Београд — Ниш.

Џон Бербери (John Burbury) 1664: Вуковар — Илок — Петроварадин — Сланкамен — Београд — Гроцка — Колари — Смед. Паланка — Баточина — Јагодина — Параћин — Алексинац — Ниш — Нишка бања — Бела Паланка — Пирот.

Волтер Поп (Walter Pope) 1664: Идрија.

Едвард Браун (Edward Brown), 1668—69: Дарда — Осijek — Вуковар — Товарник — Митровица — Земун — Београд — Гроцка — Колари — Јагодина — Крушевац — Прокупље — Врање — Куманово — Катааново — Велес — Прилеп — Битољ — Ката-

ново — Скопље — Косово —
— Приштина; Св. Ана — Тржич —
— Крањ — Љубљана — Церкни-
ца — Идрија — Ајдовшчина —
— Горница.

Пол Рико (Paul Rysaut), 1665:
Дубровник — Београд.

Џорџ Вилер (George Wheler), 1675:
Св. Анареј — Ровињ — Пула —
— Задар — Муртер — Сплит —
— Солин — Клас — Трогир —
— Хвар — Корчула — Груж —
— Мадона де Јаници — (Будва —
— Улцињ).

Френсис Вернон (Francis Vernon),
1676: Пула — Задар — Сплит —
— Солин — Клас — Хвар —
— Дубровник.

Вилијем Хаси (William Hasseys),
1691: Петроварадин — Београд.

Симон Клемент (Simon Clement),
1715: Леоград — Лувенин — Ва-
рајдин — Б(ј)еловар — Загреб —
— Јастребарско — Карловац —
— Метлика — Ново Место — Жу-
жемберк — Добро Поље — Церк-
нице — Жихполе — Сеножеће —
— Трст — Горница — Ајдовшчи-
на — Логатец — Врхника — Љу-
бљана — Св. Ожбала — Вран-
ско — Цеље — Коњице — Би-
стрица — Марибор — Ерновж —
— Виадон.

Мери Вортли Монтегју (Mary
Wortley Montagu), 1717: Осijek —
— Вуковар — Петроварадин —
— Београд — Ниш.

Јеремија Милс (Jeremy Milles),
1736: Леоград — Варајдин.

Ричард Покок, 1745: Леоград —
— Чаковец — Варајдин — Птуј —
— Цеље — Ајдовшчина — Ид-
рија — Врхника — Љубљана —
— Постојна — Трст — Копар —
— Умаг — Пиран — Новиград —
— Пореч — Ровињ — Пула.

Роберт Адам (Robert Adam), 1757:
Сплит.

Џон Хауард (John Howard), 1785:
Херцег-Нови — Мљет.

Севијор Лусињан, 1786: Цари-
брод — Пирот — Бела Паланка —
— Нишка бања — Ниш — Алек-
синац — Ражањ — Параћин —
— Буприја — Јагодина — Бато-
чина — Колари — Гроцка — Бео-
град — Земун — Батајница —
— Бешка — Инђија — Пећин-

ци — Карловци — Петроварадин.
Томас Воткинс (Thomas Watkins),
1789: Дубровник — Мљет — Пе-
љешац — Сплит — Задар — Ри-
јека — Трст.

Ричард Брајт (Richard Bright),
1814: Чаковац — Перлац — Ва-
рајдин — Лудбрег — Чурго.

Томас Алисон (Thomas Allason),
1819: Истра.

Џорџ Томас Кепл (George Koppel),
1829/30: Ниш — Јагодина — Ха-
сан-пашина Паланка — Београд —
— Земун.

Едмунд Спенсер (Edmund Spenser),
1834—1836: Марибор — Цеље —
— Ст. Ожбала — Љубљана —
— Церк. језеро — Постојна —
— Идрија — Трст — Пула —
— Црес — Ријека — Лишица —
— Постојна — Љубљана — Це-
ловец.

Вероватно сматрајући да су неки путописи интереснији или кориснији од других аутор ове збирке је учинио изузетке и превео и делове путописа који говоре о путовањима кроз Италију или Угарску, или, пак, источно од Ниша па до Цариграда и јужније од Улциња. Уколико је у неким путописима говорено о југословенским земљама на више места Левентаал је те делове, преносећи их у своју књигу, пове-зао кратким коментарима.

Неколика су обележја ове књиге којима је њена вредност увећана. То је, најпре, кратка али веома добра и корисна уводна студија Веселина Костића: „Стари енглески и шкотски путописци о условима путовања кроз наше земље“ (стр. 15—31). Илустрације које су преузете из неких путописа омогућавају читаоцу да добије визуелну представу неких крајева којима су наведени путописци прошли. Поред коментара и напомена којима је опремно скоро сваки одломак путописа у овој збирци, З. Левентаал је, на крају књиге, дао „Биографске белешке“ о оним путописцима из збирке о којима се нешто више зна (стр. 291—304). Онима који се баве изучавањем путописа попуњена је корисна библиографија

(305—309). За њом следе „Регистар имена“ (310—314) и „Регистар топонима“ (318—332).

Скоро све коришћене књиге путописа су права реткост и тешко су доступне југословенским читаоцима. Зато је могло да буде корисно — мада није уобичаје-

но — да је аутор навео библио-теке у којима се књиге налазе. Утолико пре што су скраћена у текстовима обележена тачкицама у заградама честа па је читалац увек у дилеми колико и каквог текста је изостављено.

Љубодраг П. Ристић

Ecaterina, Țarălungă, *DIMITRIE CANTEMIR*
Editura „Minerva“, București 1989. 425 str.

После толико књига и расправа које су посвећене списима познатог румунског владара, научника и књижевника Димитрија Кантемира, господара Молдавије (1693. и 1710—1711), дошао је напакон и дело које приказујемо. Напоменимо да је реч о владару који је имао судбину многих својих савременика да се нађе између ислама и православља. Пошто је дуго година провео у Цариграду као талац, где је имао прилике да се упозна са источним језицима, исламом и источњачком културом, Кантемир се ипак определио за хришћанска и европска схватања. Као владар Молдавије и османски вазал, 1711. године и бици код Сталинештија, код нас боље познате битке на Пруту, изневерио је султана и прешао на страну његовог противника, руског цара Петра Великог. Како су Руси битку изгубили, Димитрије Кантемир је био принуђен да пређе у Русију и да до краја живота остаје тамо под заштитом Петра Великог. Тај део његовог живота био је и најплоднији јер је у том радозобљу дао више дела која су попунила дубоке празнине какве су до тада постојале у европској историографији. у првом реду када је реч о Источној Европи и Османској Империји. То му је донело и чланство у Берлинској академији наука.

И поред великог броја дела која су му посвећена, углавном од стране румунских прегалаца,

његово дело још увек чека да буде анализирано од стране добрих познавалаца источњачких извора које је Кантемир својевремено користио, што ће тек пружити праву слику о његовој оригиналности или је евентуално свести на неку врсту компилације, непознате европском свету.

Аутор овог дела, угледни румунски историчар Екатерина Царалунга, потрудила се, користећи досадашње списе о ученом румунском принцу као и његова дела, да пружи извесну потпуну слику ове интересантне појаве, мање румунске а више европске књижевности и науке. Зналац многих језика, европских и источњачких, Кантемир је писао и на латинском језику. На њему је састављено и савремено за Европу најзначајније Кантемирово дело *Inerementa et decerementa Aulae Othomanicae* (Јачање и слабење Османске империје), што је представљало прву историју Порте, указујући уједно на слабење Османске империје која је у том периоду представљала највећу силу на свету.

Прилазећи опусу Кантемировом, после увода и после општег погледа на његово време, живот и рад, аутор се бави разним аспектима његовог књижевног дела. Разуме се, највише простора посвећено је Кантемиру као историографу, што нас неће чудити ако се сетимо значаја дела на латинском језику које смо поменули. Али, не мање простора